

Uitvoeringsprogramma Herstel Liniedijken

Uitvoeringsprogramma voor herstel van de liniedijken van de Stelling van Amsterdam, periode 2021-2025

Door APPM in opdracht van Provincie Noord-Holland | definitief | 22-03-2021

Samen op één lijn

Dit document beschrijft het Uitvoeringsprogramma Herstel Liniedijken Stelling van Amsterdam als product van een samenwerking tussen Provincie Noord-Holland, Landschap Noord-Holland, Recreatieschap Spaarnwoude, Natuurmonumenten, Gemeente Haarlemmermeer, Gemeente Uithoorn, Gemeente Beverwijk, Gemeente Aalsmeer, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier en Waterschap Amstel Gooi en Vecht. Het is het eindresultaat van een inventarisatieronde, individuele gesprekken en drie werkateliers, waarin op basis van een Quickscan naar de herstelbehoefte voor de liniedijken, van concrete maatregelen samen een Uitvoeringsprogramma en een bestuurlijke Samenwerkingsverklaring is opgesteld.

**Liniedijken.
Samen op
één lijn**

INHOUDSOPGAVE

1.1 INLEIDING	6
1.2 DOELSTELLING: BELEEFBAARHEID VAN DE STELLING	7
1.3 DE TIEN LINIEDIJKEN	7
1.4 DE MAATREGELEN	10
2. AANPAK EN WERKWIJZE	11
2.1 HET WERKPROCES	11
2.2 FASEN EN PRODUCTEN	11
2.3 AFSTEMMINGSMOMENTEN	13
3. ORGANISATIE EN SAMENWERKING	14
3.1 ORGANISATIE EN SAMENWERKING	14
3.2 PRIORITERING EN TIJDSPLANNING	16
3.3 FINANCIËLE AFSPRAKEN	16
4. AANBEVELINGEN BIJ HET VERVOLG	17
4.1 IN VERBINDING	17
4.2 LEREN	17
4.3 INSPIREREN	17
5. BIJLAGEN	18
1. RAAMWERK VAN MAATREGELEN	18

Herstel Liniedijken
Stelling van Amsterdam

Fort bij Krommeniedijk

**FORT
KROMMENIEDIJK**

A large, yellow, 3D sculpture of the words "FORT KROMMENIEDIJK" in a stylized, blocky font. The sculpture is situated in a grassy field with a body of water and a stone fort in the background.

1.1 inleiding

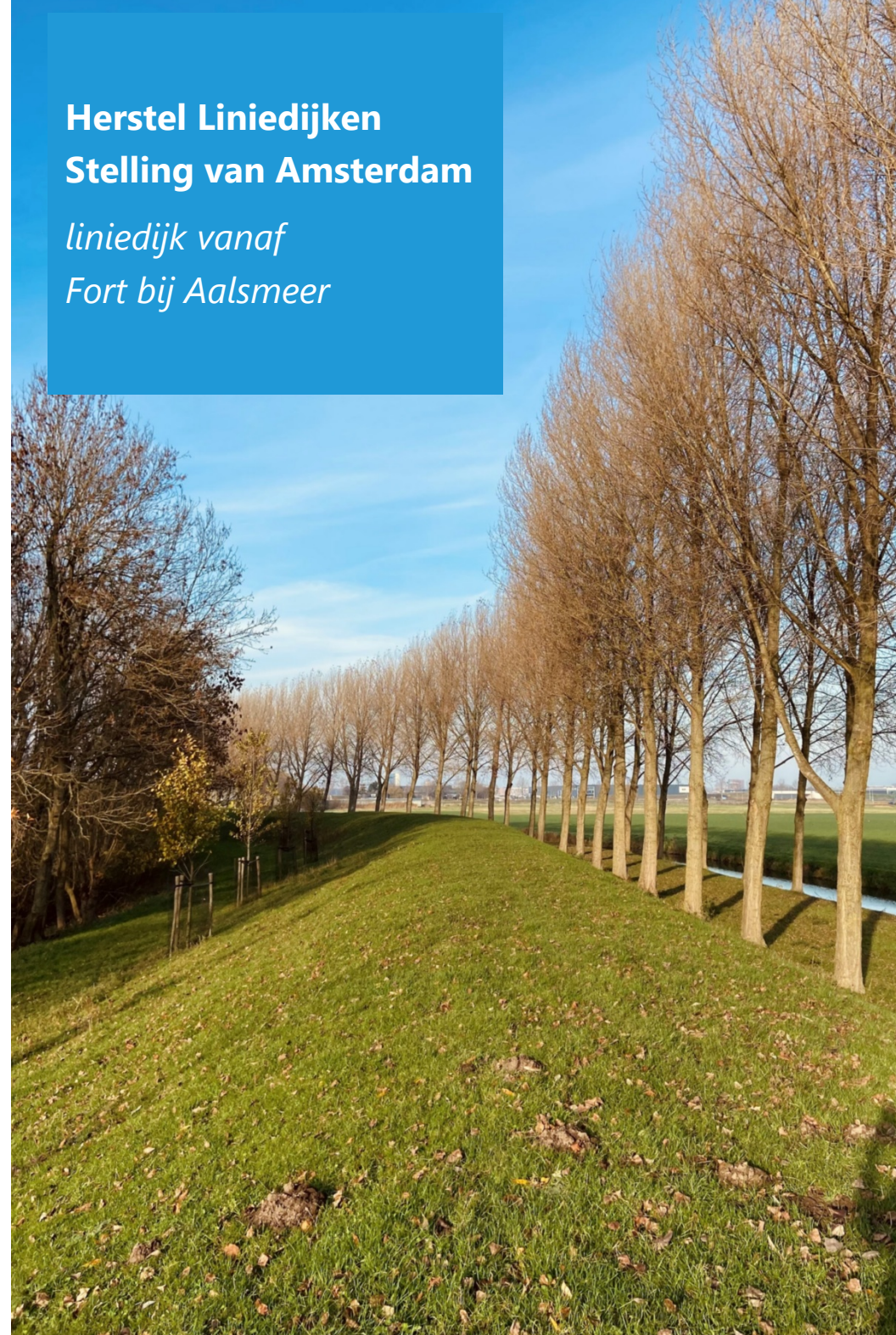
De Stelling van Amsterdam is het militaire verdedigingswerk dat in de periode van 1880 tot 1920 is aangelegd ter bescherming van de hoofdstad. De verdedigingslinie is 135 kilometer lang en bestaat uit een stelsel van dijken met dammen en sluizen, terreinen die onder water konden worden gezet (inundatie), 42 forten en 4 batterijen. In 1996 is de Stelling toegevoegd aan de werelderfgoedlijst van UNESCO. Waar de forten door herbestemming en restauratie voor de toekomst behouden blijven, dreigen de liniedijken in het veranderende landschap minder goed zichtbaar en herkenbaar te worden. De lijnvormige verbindingselementen vormen de fysieke, landschappelijke en cultuurhistorische ruggengraat van de Stelling en zijn cruciaal zijn voor de belevingswaarde van de Stelling als geheel en voor het watermanagementsysteem in het bijzonder.

Provincie Noord-Holland is siteholder voor de Stelling van Amsterdam en als zodanig verantwoordelijk voor de bescherming van de werelderfgoedstatus en het uitdragen van de Outstanding Universal Values (OUV): het strategisch landschap, het watermanagementsysteem en de militaire objecten zoals de forten. In 2020 heeft provincie Noord-Holland een onderzoek laten uitvoeren naar de herstelbehoefte van de liniedijken van de Stelling. Door bureau Natuurlijke Zaken is per liniedijk de herstelbehoefte bepaald en een voorstel gedaan voor een pakket van fysieke herstelmaatregelen (Quikscan herstelbehoefte liniedijken Stelling van Amsterdam, 11 juni 2020).

Provincie Noord-Holland is zelf eigenaar van slechts een beperkt aantal onderdelen van de Stelling of de liniedijken; Provincie beschikt wel over middelen om een financiële bijdrage te leveren aan de herstelmaatregelen. Om tot herstel van de liniedijken te komen heeft Provincie de medewerking nodig van de betreffende eigenaren en beheerders. Dit Uitvoeringsprogramma Herstel Liniedijken beschrijft de hoofdlijnen van de aanpak, werkwijze, organisatie en samenwerking bij de voorbereiding en uitvoering van de herstelmaatregelen. Het programma bestrijkt grofweg de periode van 2021 tot 2025.

Herstel Liniedijken Stelling van Amsterdam

*liniedijk vanaf
Fort bij Aalsmeer*

1.2 Doelstelling: beleefbaarheid van de Stelling

De primaire doelstelling van het Uitvoeringsprogramma Herstel Liniedijken is het versterken van de **beleefbaarheid** van de Stelling, door het vergroten van de **zichtbaarheid** en **herkenbaarheid** van de liniedijken. Een aanvullende doelstelling betreft het versterken van de **recreatieve en educatieve waarde** van de liniedijken. De Stelling van Amsterdam is van oudsher een 'verborgen' stelling. De militaire verdedigingswerken waren gecamoufleerd met beplanting of minder goed herkenbaar vanwege hun tweede functie als waterkering.

Het Uitvoeringsprogramma beoogd niet om de Stelling als geheel meer zichtbaar te maken door de liniedijken terug te brengen in de oorspronkelijke staat; in veel gevallen zal dit ook niet uitvoerbaar blijken. Het doel is veeleer om plaatselijk en met gerichte maatregelen een tip van de sluier van het Stelling landschap op te lichten: voldoende om het landschap voor de nieuwsgierige bezoeker herkenbaar te maken en te ontsluiten.

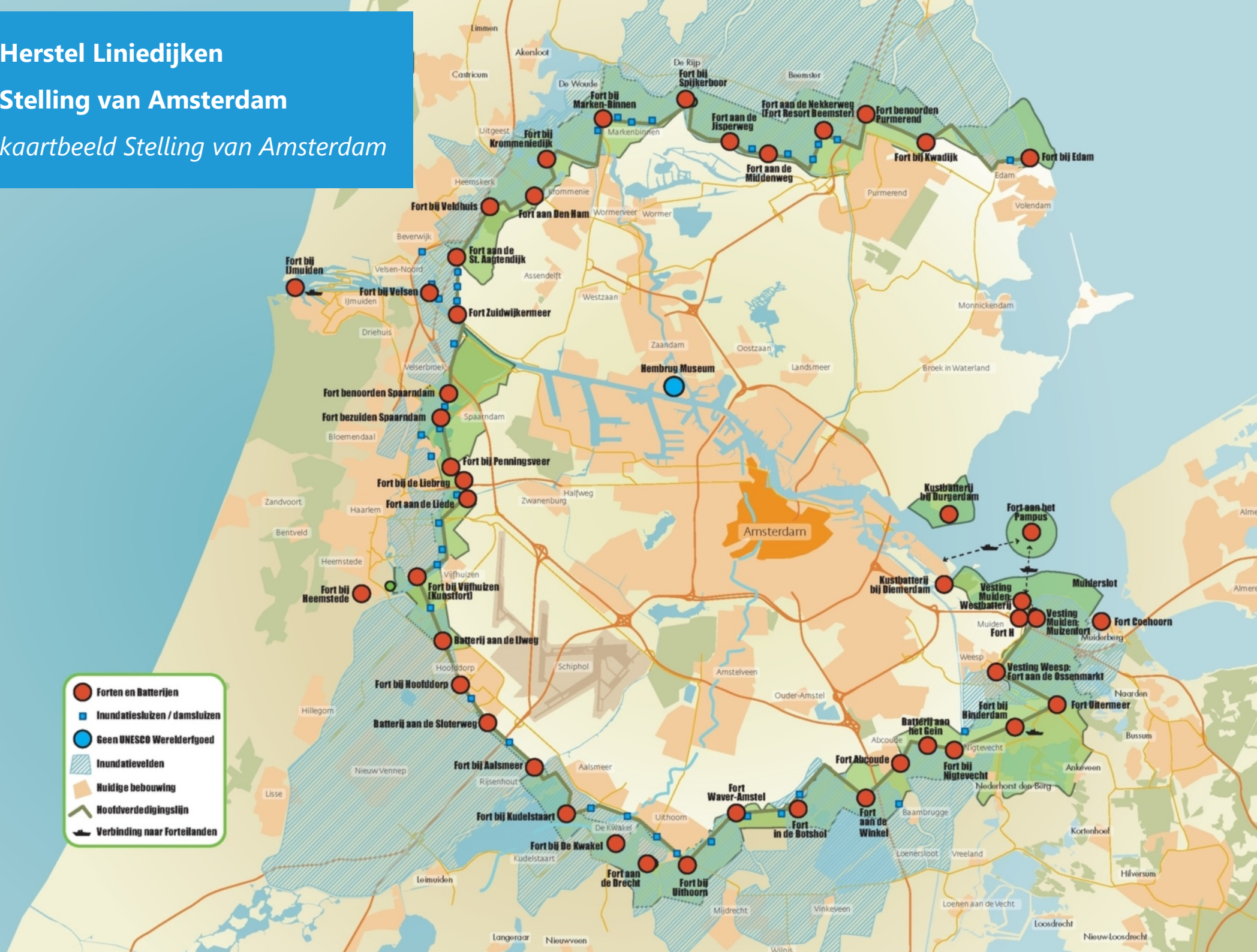
1.3 De tien liniedijken

Liniedijken zijn aangelegde dijken en kades om het inundatiewater tegen te houden en wapens achter op te stellen. Vaak vervullen deze dijken naast de militaire functie ook een reguliere functie in de waterhuishouding. Dit Uitvoeringsprogramma richt zich op de volgende tien liniedijken die voor militaire doeleinden zijn aangelegd:

1. Liniewal in de Starnmeerpolder
2. Inundatiekade Nauernasche Vaart - Fort aan Den Ham
3. Liniewal beoosten Fort bij Veldhuis
4. Sint Aagtendijk
5. Liniewal Fort aan de St. Aagtendijk - Fort Zuidwijkermeer
6. Liniewal bewesten Spaarndam
7. Liniewal Fort bij de Liebrug - Fort aan de Liede
8. Geniedijk door de Haarlemmermeer
9. Liniewal Fort bij Kudelstaart - Fort bij Uithoorn
10. Liniewal Geindijk - Fort bij Nigtevecht.

kaartbeeld Stelling van Amsterdam

A family of four is running through tall, golden-brown grass in a park. A young girl with blonde hair in a ponytail, wearing a light green tank top and blue shorts, is in the lead. Behind her is a young boy with blonde hair in a teal polo shirt and khaki shorts. Then a man in a purple polo shirt and khaki shorts, and finally a woman in a grey dress. They are all smiling and looking forward. The background features large trees, a grassy hill, and a body of water in the distance.

Herstel Liniedijken Stelling van Amsterdam

liniedijk vanaf

Fort bij Nigtevecht

1.4 De maatregelen

Quickscan herstelbehoefte

De liniedijken bestaan uit een samenhangend stelstel van sloten, dijklichamen, gedekte wegen en beplanting. Voor het vergroten van de zichtbaarheid en herkenbaarheid is het belangrijk dat de liniedijken een inrichting en uitstraling krijgen die ze onderscheidt van normale dijken. Mensen moeten herkennen dat ze zich bij de Stelling van Amsterdam bevinden. Ze weten wanneer ze de Stelling binnenkomen of verlaten wanneer ze een liniedijk doorkruisen. Ze kunnen zien waar de ene liniedijk ophoudt en een volgende liniedijk doorgaat en ze kunnen een route volgen langs de dijken van fort naar fort, zonder ver van de dijk verwijderd te zijn. Dit vraagt om herkenbare elementen. Door bureau Natuurlijke Zaken is per liniedijk de herstelbehoefte bepaald en een voorstel gedaan voor een pakket van herstelmaatregelen (Quickscan herstelbehoefte liniedijken Stelling van Amsterdam, 11 juni 2020).

Standaard ingrepen

In het kader van de Quickscan is een aantal typen standaard ingrepen benoemd, die los van elkaar of in combinaties worden toegepast:

- ✓ *reconstructie dijk*: het (deels) herstellen van het profiel van de liniedijk;
- ✓ *restauratie object*: consolidatie of restauratie van een nevenbatterij;
- ✓ *herstel beplanting*: het (deels) terugbrengen van oorspronkelijke beplanting;
- ✓ *herstel eenheid*: herstellen van de eenheid sloot-wal-gedekte weg;
- ✓ *markeringen*: bij relevante doorkruisingen of start- en eindpunten;

- ✓ *plaatsen meubilair*: toepassen van speciaal liniemeubilair;
- ✓ *recreatieve route*: wandel- en fietsroutes langs de liniedijk.

Maatregelen en trekkers

De scope van het Uitvoeringsprogramma wordt bepaald door de fysieke maatregelen zoals die in de Quickscan zijn benoemd. De Quickscan beschrijft per liniedijk de achtergrond, motivatie en globale uitwerking van de verschillende maatregelen. Het pakket van maatregelen is opgenomen in het Raamwerk bij dit Uitvoeringsprogramma (bijlage 1). Voor elk van de maatregelen is in het raamwerk een zogenoemde trekker benoemd: de partij die de voorbereiding en uitvoering van de maatregel onder zijn/haar hoede neemt. Meestal betreft dit de eigenaar en of beheerder. Wijzigingen of aanvullingen op het pakket van maatregelen zijn mogelijk in afstemming met het Programmabureau Stelling van Amsterdam.

Stellingbrede maatregelen

Voor meerdere liniedijken zijn maatregelen benoemd die bijdragen aan de herkenbaarheid van de Stelling als geheel: realisatie van infopanelen, picknickplaatsen, diorama's en speelaanleidingen (*plaatsen meubilair*) en overeenstemming over het ontwerp van coupures (*markeringen*). Deze stellingbrede maatregelen vragen een meer centrale aanpak. Deze maatregelen staan wel opgenomen in het maatregelenpakket van de betreffende trekkers, maar worden voor wat betreft vormgeving en/of inkoop actief ondersteund door het Programmabureau Stelling van Amsterdam.

2. Aanpak en werkwijze

2.1 Het werkproces

Het werkproces beschrijft de fasen, producten en benodigde afspraken om te komen tot de daadwerkelijk uitvoering van de maatregelen. Het proces bestaat uit een beperkt aantal logische stappen waartussen afstemmingsmomenten zijn voorzien van de trekker van de maatregel(en) met het Programmabureau Stelling van Amsterdam van provincie Noord-Holland. In het werkproces staat aangegeven welke aspecten in elk van de afstemmomenten minimaal aan de orde dienen te komen. Het werkproces is op hoofdlijnen, zodat er ruimte is om dit per trekker en/of maatregel op passende wijze invulling te geven. Een trekker kan naar eigen inzicht invulling geven aan de producten die benoemd staan in het werkproces.

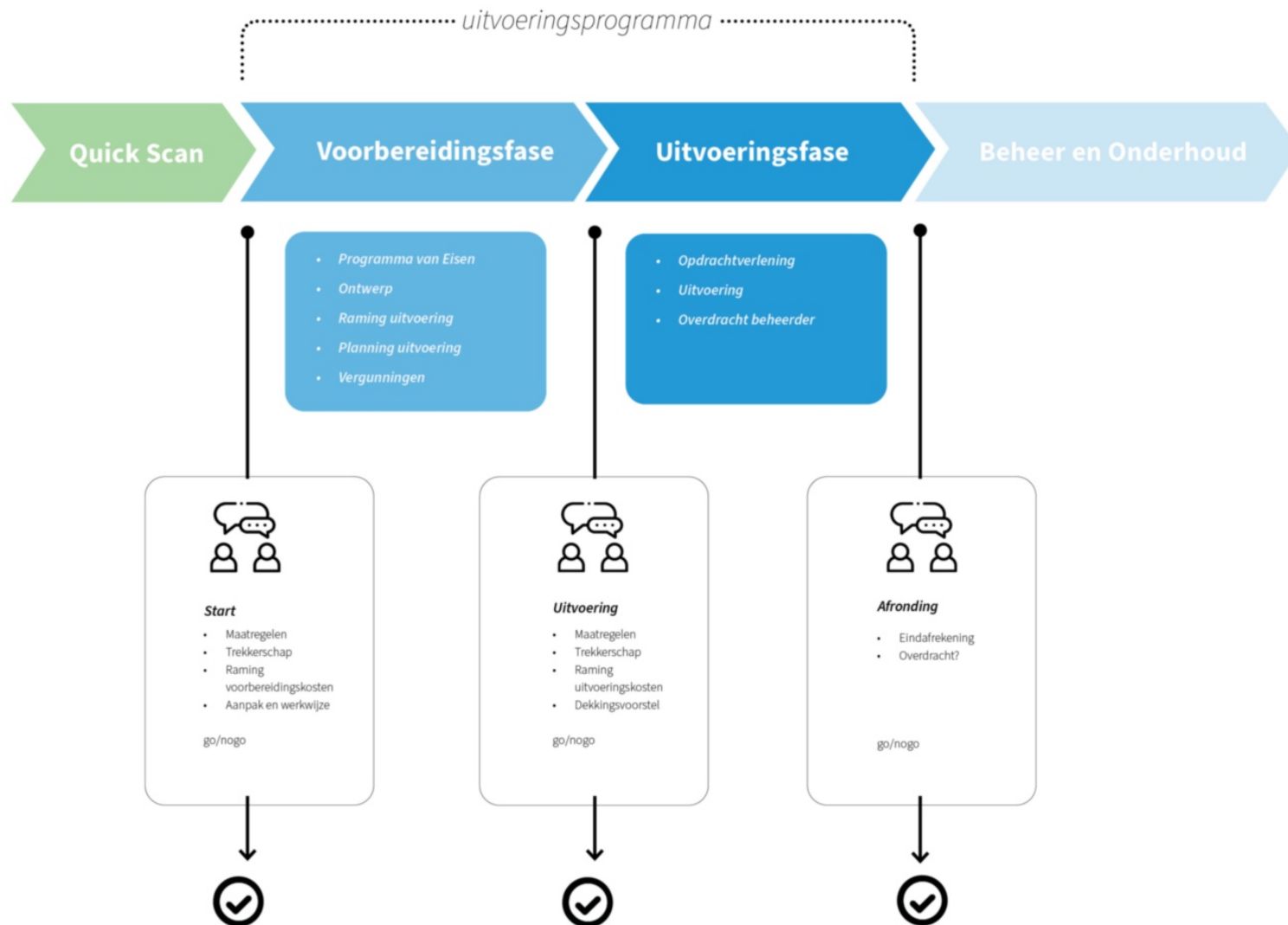
2.2 Fasen en producten

- De Quicksan vormt de scope van het Uitvoeringsprogramma en daarmee ook het vertrekpunt van het werkproces.
- De definitiefase is de fase waarin de trekker inventariseert wat een maatregel omvat, wat nodig is in het kader van de uitwerking en voorbereiding en hoeveel inzet dat vraagt. Daarbij wordt ook bepaald in hoeverre de maatregelen kunnen worden ondergebracht in lopende processen.
- In de voorbereidingsfase wordt gewerkt aan het Programma van Eisen (PvE), het ontwerp als uitwerking van de maatregelen, een raming van de uitvoeringskosten, een planning van de uitvoering en een overzicht van de benodigde vergunningen.
- Nadat in de voorbereidingsfase het PvE met een ontwerp, een raming van de uitvoeringskosten met een planning en de benodigde vergunningen zijn

aangevraagd start de uitvoeringsfase. In de uitvoeringsfase wordt ook de overdracht naar de beheerder ingepland en in de afrondende fase is een overdracht met een eindafrekening.

- De fase van beheer en onderhoud maakt geen onderdeel uit van de scope van het Uitvoeringsprogramma. Echter, omdat de zichtbaarheid en herkenbaarheid en ook de recreatieve en educatieve waarde van de liniedijken, zeker ook worden bepaald door de staat van het onderhoud, worden voorafgaand aan de realisatie van fysieke objecten operationele afspraken gemaakt over het beheer en onderhoud daarvan in de toekomst. De overdracht aan de beheerder(s) is een belangrijk aandachtspunt bij de afronding van de uitvoeringsfase.

werkproces

2.3 Afstemmingsmomenten

Startgesprek

Het doel van het Startgesprek is om afspraken te maken over de start van voorbereidingswerkzaamheden:

- de scope van de maatregel(en);
- het trekkerschap;
- aanpak en werkwijze in de voorbereidingsfase;
- raming van de voorbereidingskosten;
- dekking van de voorbereidingskosten.

Gesprek Uitvoering

Het doel van het Gesprek Uitvoering is om de resultaten van de voorbereidingsfase terug te koppelen en afspraken te maken over het vervolg in de uitvoeringsfase:

- toets in hoeverre de kwaliteitsborging vanuit het voorbereidingsgesprek is geland in het uitvoeringsplan;
- aanpak en werkwijze in de uitvoeringsfase;
- raming van de uitvoeringskosten;
- dekking van de uitvoeringskosten;
- het operationeel beheer na realisatie van de maatregelen.

Gesprek Afronding

Het doel van het Gesprek Afronding is de technische en financiële afronding van de maatregelen en overdracht aan de beheerder:

- technische afronding;
- financiële afronding en eindafrekening;
- overdracht aan beheerder;
- evaluatie.

Herstel Liniedijken Stelling van Amsterdam

*Fort bij Aalsmeer
vanaf de liniedijk*

3. Organisatie en samenwerking

3.1 Organisatie en samenwerking

Programmateam en trekkers

Met betrekking tot de realisatie van het totale Uitvoeringsprogramma heeft het Programmabureau Stelling van Amsterdam van provincie Noord-Holland een regisserende en stimulerende rol. Binnen het Programmabureau is een begeleidingsteam aanwezig. Het begeleidingsteam is beschikbaar om te adviseren en controleren. De trekker is de partij die de feitelijke voorbereiding en uitvoering van fysieke maatregelen onder zijn/haar hoede neemt. Meestal betreft dit de eigenaar en of beheerder.

Afstemmingsmomenten

In de organisatie rondom het Uitvoeringsprogramma is er afstemming nodig tussen de trekkers onderling en met het Programmabureau. De onderlinge samenwerking tussen trekkers door bijvoorbeeld raakvlakken van de maatregelen, kan rechtstreeks worden afgestemd. De afstemming met Programmabureau staat in het teken van de financiering, kwaliteitsborging en voortgang van de voorbereiding en/of uitvoering. De bilaterale afstemmomenten, zoals weergegeven in het werkproces, worden op initiatief van de trekker georganiseerd.

Voortgangsoverleg

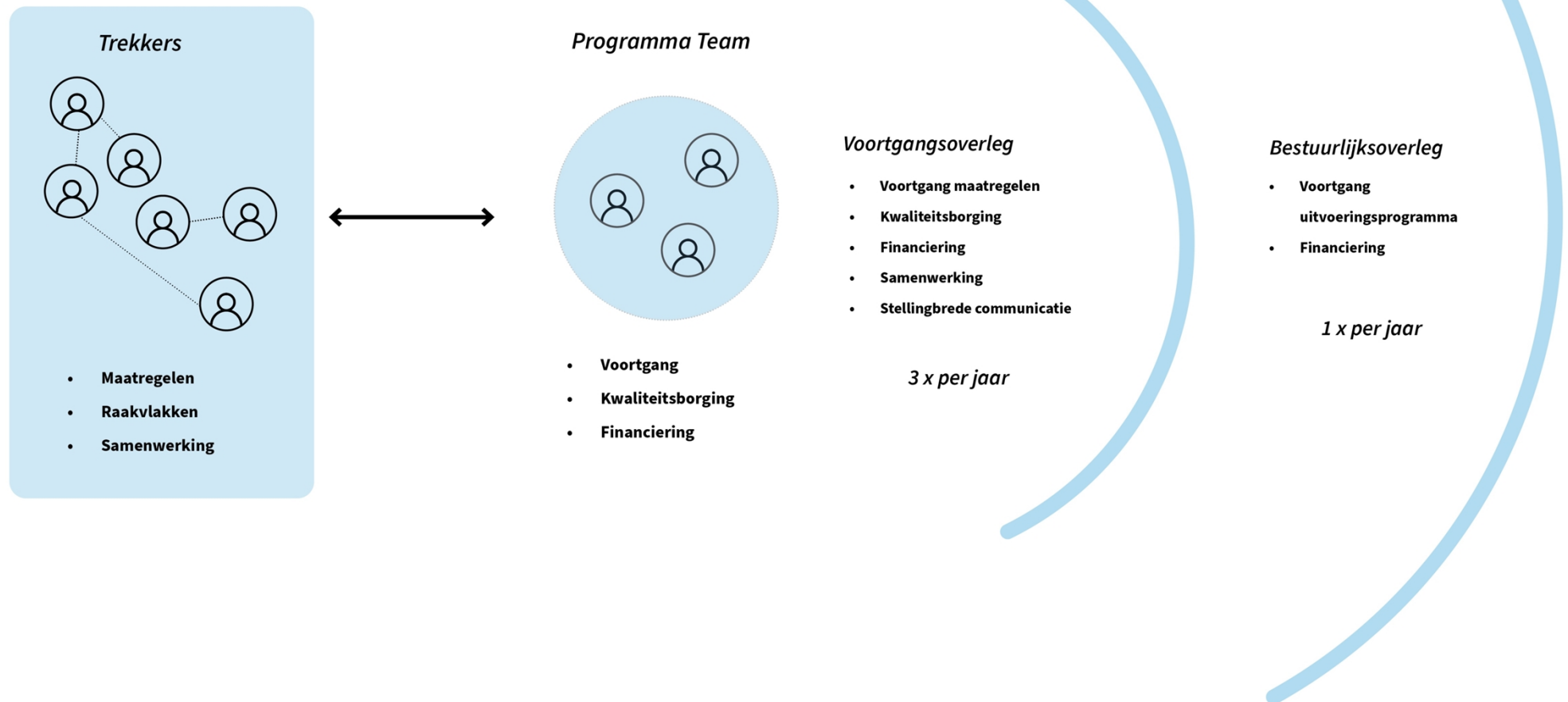
Om de voortgang te monitoren wordt op initiatief van het Programmabureau 3 keer per jaar een voortgangsoverleg met alle trekkers ingepland. In dit overleg worden de voortgang van de maatregelen (inclusief eventuele wijzigingen of aanvullingen), de kwaliteitsborging, de financiering en de samenwerking besproken. Ook afspraken over de stellingbrede maatregelen komen daarbij aan de orde.

Bestuurlijk overleg

Het bestuurlijk overleg wordt door het Programmabureau met een frequentie van 1 keer per jaar ingepland. In dit overleg wordt door de bestuurlijk vertegenwoordigers de overall voortgang van het Uitvoeringsprogramma besproken, eventuele wijzigingen of aanvullingen, de financiële afspraken en de samenwerking.

'de trekker is de partij die de feitelijke voorbereiding en uitvoering van fysieke maatregelen onder zijn/haar hoede neemt'

organisatie

3.2 Prioritering en tijdsplanning

Prioritering

De prioritering en tijdsplanning van de maatregelen hangt samen met een aantal factoren:

- werk met werk maken: de mogelijkheid om werk met werk te maken of aan te sluiten bij bestaande plannen van de eigenaar en/of beheerder;
- urgentie: er is een noodzaak het herstel op korte termijn uit te voeren;
- draagvlak: de aanwezigheid van draagvlak bij lokale belanghebbenden: eigenaren, beheerders, pachters of andere stakeholders;
- quick wins: kleine ingrepen met een groot effect op de beleefbaarheid van de Stelling.

In het Raamwerk is de prioriteit van de maatregelen aangeduid als quick win, hoog, gemiddeld en laag, waarbij bovenstaande factoren in meerder of mindere mate een rol spelen.

Tijdsplanning

In bepaalde gevallen passen de maatregelen binnen lopende projecten of binnen projecten die in de nabije toekomst zijn gepland. In die gevallen worden de maatregelen ingepast in lopende processen. Ook de omvang en mate van ingrijpendheid van de maatregelen in de omgeving verschilt. De benodigde stappen in de voorbereidingsfase en de eventuele benodigde omgevingsparticipatie en vergunningenprocedures zijn daarmee bepalend voor de benodigde doorlooptijd van de voorbereidingsfase. In overleg met de trekkers is voor elk van de maatregelen een uitvoeringsjaar bepaald en opgenomen in het Raamwerk. Dit uitvoeringsjaar is indicatief. Het Uitvoeringsprogramma bestrijkt grofweg de periode van 2021 tot 2025.

3.3 Financiële afspraken

Kostenramingen

In het kader van de Quicksan is voor elk van de maatregelen een eerste globale raming van de uitvoeringskosten opgesteld. Ten behoeve van planvoorbereiding en

staartkosten (ontwerp, onderzoek, vergunningaanvragen, toezicht en directie) is per liniedijk een totaalpost opgenomen in de vorm van een opslag van 60%. Deze ramingsbedragen staan vermeld in het Raamwerk. Voor een aantal maatregelen is nog geen raming beschikbaar; deze kosten zijn vermeld als 'pm' (pro memorie). Eventuele kosten ten behoeve van toekomstig beheer en onderhoud zijn niet in de ramingen begrepen. De totale investeringskosten bedragen circa 1,9 miljoen euro (exclusief btw, exclusief de pm-posten). In het kader van het werkproces worden de voorbereidings- en uitvoeringskosten door de trekkers van een geactualiseerde raming voorzien en tijdens de afstemmingsmomenten besproken.

Dekkingsmogelijkheden

De dekking van de kosten zal zijn gebaseerd op het principe van cofinanciering. Daarbij zal Provincie gebruik maken van een beschikbare reservering uit het Landschapsfonds. Omdat de aard van de maatregelen verschillend is, zal voor de dekking van de kosten maatwerk worden toegepast. De totale dekking van de kosten kan per maatregel of groep van maatregelen worden opgebouwd uit:

- a. Bijdragen in natura, bijvoorbeeld door de inzet van menskracht tijdens voorbereiding of uitvoering;
- b. Financiële bijdragen door eigenaren, beheerders of pachters;
- c. Financiële bijdragen door provincie Noord-Holland;
- d. Fondsenwerving of subsidieregelingen.

Bijdragen door provincie Noord-Holland kunnen de vorm krijgen van een financiële bijdrage aan een medeoverheid of een subsidie buiten uitvoeringsregeling.

Financiële afspraken

Om een voortvarende start van de voorbereidingsfase te bewerkstelligen is voor de voorbereidingskosten van de maatregelen een financiële bijdrage door provincie Noord-Holland mogelijk tot 100% van de voorbereidingskosten. Een voorstel voor de dekking van de kosten door de trekker is onderdeel van het gesprek uitvoering. Voor de stellingbrede maatregelen kunnen door of namens het Programmabureau materialen worden ingekocht of opdrachten worden uitbesteed. De financieringsafspraken worden in de afstemmingsmomenten tussen trekker en Programmabureau definitief gemaakt.

4. Aanbevelingen bij het vervolg

4.1 In verbinding

Dit Uitvoeringsprogramma is de kick-off van een samenwerking voor de komende vijf jaar. Kijk in elk voortgangsoverleg naar de status van de uitvoering en gebruik dit document als wegwijzer, niet als eindproduct. Laat je niet tegenhouden door deze richtlijn maar gebruik hem om je eigen plan te maken, iedere trekker heeft een eigen agenda en werkwijze, het meest belangrijk blijft om in verbinding met elkaar te bouwen aan het herstel van de liniedijken.

4.2 Leren

Richt de voortgang overleggen zo in dat je snel van elkaar leert en stellingbrede maatregelen centraal aanpakt.

4.3 Inspireren

Inspireer en leer van elkaar, gebruik dit proces als opstap naar een samenwerking voor de toekomst waarin vraagstukken rondom verschillende thema's, als recreatie, energietransitie, de woningbouwopgave, maatschappelijk draagvlak rondom cultuurhistorie actueel blijven.

Herstel Liniedijken Stelling van Amsterdam

5. Bijlagen

1. Raamwerk van maatregelen

COLOFON

In opdracht van

Provincie Noord-Holland,
Programmabureau Stelling van Amsterdam
Begeleidingsteam: Marjolein Groen en Eric ten Brummelhuis

In samenwerking met

Gemeente Aalsmeer: Jean van der Hoeven
Gemeente Beverwijk: Conny van Rijn-Spits en Josselin Bakker
Gemeente Haarlemmermeer: Martin Sulman
Gemeente Uithoorn: Bastiaan Stelling
Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier: Ingrid Oud
Landschap Noord-Holland: Frits Bekker
Natuurmonumenten: Saskia Wessels
Recreatieschap Spaarnwoude: Elise Bos Eyssen en Alex Rohof
Waterschap Amstel Gooi en Vecht: Anne Schopman
Provincie Utrecht: Erik van Tooren

Opsteller

APPM Management Consultants: Anne-Marie Goudzwaard en Cris Nielen

